

آثار دینی_ اجتماعی اعتقاد به مهدویت

مقدمه

اعتقاد به منجی تقریباً در همه‌ی ادیان و فرّق وجود دارد؛ اما اعتقاد به امام حیّ، یکی از شاخص‌های بسیار مهم مذهب تشیع است که نگرشی خاص را در شیعیان ایجاد می‌کند؛ نگرشی که در سایر ادیان و فرّق وجود ندارد. نکته‌ی جالب در منجی‌گرایی این است که تقریباً همه‌ی امت‌های صاحب تمدن و دین به لحاظ ژنتیکی هم در وجود آخرین منجی یعنی امام‌زمان شریک هستند از جمله ایرانی‌ها به واسطه‌ی مادر امام‌سجاد و بنی‌اسرائیل به واسطه‌ی مادر آن حضرت.

آثار اجتماعی مهدویت

شهادت اباعبدالله‌الحسین به تشیع هویت می‌دهد و انتظار امام‌زمان به آن هدف می‌بخشد. خیر و برکتی که ما در ادعیه‌ی خود برای همه‌ی انسان‌ها می‌خواهیم جز در جامعه‌ی مهدوی محقق نمی‌شود. اهمیت اندیشه‌ی مهدویت در جامعه‌ی شیعه به اندازه‌ای است که بسیاری از مستشرقین غربی معتقدند آنچه شیعه را در طول تاریخ و با وجود دشمنی‌ها و سختی‌های بسیار زنده نگه داشته، اعتقاد به مهدویت است. مهدویت از منظر جامعه‌شناسی از حیطه‌ی بینش و اعتقاد فراتر می‌رود و وارد حیطه‌ی رفتاری به خصوص رفتار اجتماعی می‌شود و به همین علت آثار و نمودهای مهدوی در جامعه در سه بخش قابل بررسی است:

❖ اعیاد و جشن‌ها

در ایران اعیاد زیادی وجود دارد؛ اما عید نیمه‌ی شعبان با همه‌ی این اعیاد متفاوت است؛ زیرا نیمه‌ی شعبان عید انتظار، رهایی از بن‌بست‌ها، عید عدالت، نشاط اجتماعی، شادی و خیر خواستن برای تمام مردم جهان است.

❖ گردهمایی‌های دینی

حضور در اجتماعات مذهبی_مهدوی مانند دعای ندبه و راهپیمایی اربعین علاوه بر آثار فردی، آثار اجتماعی فراوانی دارد. وقتی ما در اجتماعی مانند دعای ندبه برای ظهور دعا و برای همه‌ی مردم، طلب خیر می‌کنیم این خیرخواهی به زندگی ما و اطرافیان و جامعه‌ی ما سرایت می‌کند همچنین در احادیث، یکی از ویژگی‌های حکومت امام‌زمان این است که مردم زندگی و اموال خود را در اختیار یکدیگر قرار می‌دهند و مالکیت‌های جزئی و خصوصی بی‌اهمیت می‌شود؛ نمود عینی این احادیث هر ساله در پیاده‌روی اربعین به خوبی دیده می‌شود.

❖ ادعیه و توسل

چیدمان و خط سیر عبارات ادعیه به خصوص ادعیه مهدوی براساس حالات و نیازهای درونی ماست. یکی از آثار اجتماعی ادعیه و توسل این است که ما بفهمیم تنها راه نجات و تقرب به خدا اهل بیت هستند. در عصر غیبت، وجود مبارک امام‌زمان، ولی معصوم آن عصر و تنها راه نجات است و توسل ما به سایر اهل بیت هم برای استجابت باید به تأیید و امضای امام‌زمان برسد.

❖ مکان‌های خاص

گاهی توجه به مکان‌های خاص در وحدت و همگرایی شیعیان اثرگذار است از جمله رفتن به مسجد جمکران. خود امام‌زمان به حسن جمکرانی فرمودند: «به مردم بگو به این مکان رغبت کنند و این مکان را عزیز بشمارند.» (شیخ صدوق، مونس‌الحزین فی معرفه‌الحق و الیقین، تاریخ قم)

❖ صدقه برای حضرت

یکی از دلایل توصیه به این امر این است که صدقه عملکردی مالی و منجر به هزینه است که

همین باعث سخت بودن انجام آن می‌شود. خداوند در آیه‌ی ۲۶۸ سوره‌ی بقره می‌فرماید: **«الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ...»**؛ «شیطان شما را به هنگام انفاق از فقر می‌ترساند...» پیامبر در حدیثی می‌فرمایند: «هیچ بنده‌ای ایمان نیاورد؛ مگر آنکه من در نزد او از خودش محبوبتر باشم و خاندانم از خاندانش و عترتم از عترتش و ذات من از ذات خودش محبوبتر باشد.» (علامه مجلسی، بحارالأنوار، ج ۲۷، ص ۱۱۲)

با توجه به این حدیث، آیا می‌شود ما برای سلامت خانواده‌ی خود صدقه بدهیم؛ اما برای سلامت امام‌زمان صدقه ندهیم و با این حال خود را منتظر بدانیم؟!

❖ هدیه به امام‌زمان

هدیه دادنِ ثوابِ کارهای مستحبی به امام‌زمان یکی از بهترین روش‌های کسب محبت و رابطه‌ی قلبی با امام است که آثار اجتماعی نیز به همراه دارد. می‌توانیم روزانه یک صفحه قرآن بخوانیم و ثواب آن را به امام‌زمان هدیه کنیم یا به نیابت حضرت به زیارت برویم. این کارها علاوه بر اینکه محبت ما به ایشان را بیشتر می‌کند باعث بهره‌مندی ما از دعا و الطاف حضرت می‌گردد.

❖ توسلات خاص

نباید از آثار توسلات دسته جمعی به خصوص در زمان‌هایی خاص مانند شب‌های قدر، غافل باشیم. متأسفانه مردم در چنین زمان‌هایی همه چیز می‌خواهند؛ جز خود امام و خواسته‌ی ایشان. مهمترین خواسته‌ی امام از ما **«اکثرُ الدعا به تعجیل الفرج»** است؛ یعنی از ما خواسته‌اند زیاد برای فرج دعا کنیم. یکی از آثار تکرار یک ذکر این است که وقتی خواسته‌ای زیاد به زبان بیاید به دل می‌نشیند و تبدیل به ملکه و ارزش درونی می‌شود و ما در سختی‌ها و لحظات حساسی مانند جان دادن آن را به زبان می‌آوریم. در عموم ادعیه‌ی ما از جمله ادعیه‌ی مهدوی مانند دعای ندبه بر جمعی خواندن دعا تأکید شده است. در توسلات دسته جمعی چند نکته حائز اهمیت است:

۱. وجود درد و انگیزه‌ی مشترک در بین افراد حاضر در این توسلات مانند **«هَلْ مِنْ مَعِين...»** در دعای ندبه؛

۲. وجود حس رقابت برای کسب مقامات معنوی و مسابقه برای نزدیکی بیشتر به امام‌زمان؛

۳. وجود امید مشترک در بین افراد برای رسیدن به آینده‌ی روشن و ظهور.

❖ منجی‌گرایی

مسئله‌ی منجی‌گرایی و نجات، مسئله‌ای کاملاً اجتماعی است. خداوند در آیه‌ی پنجم سوره‌ی قصص می‌فرماید: «وَأُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ»؛ «و خواستیم بر کسانی که در زمین فرودست شده بودند، منت نهیم و آنان را پیشوایان [مردم] گردانیم و وارث [زمین] کنیم.» دو برداشت کلی از این آیه وجود دارد: در برداشت اول، مستضعفین کسانی هستند که با وجود داشتن قدرت به اجبار به استضعاف کشیده شده‌اند؛ یعنی صالحان و در رأس آنها ائمه. مطابق این آیه خدا اراده کرده است که با ظهور، همه‌ی امامان را به دنیا بازگرداند و به قدرت و حکومت برساند؛ اما در برداشت دوم، منظور مستضعفین فکری است و شامل تمام کسانی می‌شود که حقیقت ایمان به آنها نرسیده است. مطابق سخن امام صادق عموم مردم جزء این دسته‌اند؛ پس آیه در این معنا به عرضی حق و نجات این دسته اشاره دارد. یکی از عوامل پذیرش دین در آخرالزمان، علم بی‌نهایت و الهی امام‌زمان است. مردم در دنیای پر از ظلم و ستم آخرالزمان به این نتیجه خواهند رسید که منجی موعود یعنی امام‌زمان تنها ملجأ یا پناهگاه است. القابی مانند کُهِف (پناهگاه) و غوث (فریادرس) و مفرج‌الکرب (گشاینده‌ی سختی‌ها) که امام‌زمان در ادعیه با آنها خوانده می‌شود بر پناه بودن و رهایی‌بخشی ایشان تأکید دارد.

✓ تربیتی_اجتماعی

انتظار از اموری است که موجب تربیت اجتماعی شیعه در عصر غیبت می‌شود. امام‌زمان هم منتظر است و هم منتظر، یعنی در حالی که مورد انتظار شیعیان است خودش نیز منتظر ظهور و آماده شدن شیعیان هم هست؛ نه فقط خود امام که خود خدا هم منتظر ظهور است. برخی از آثار تربیتی انتظار عبارت‌اند از:

۱. مدت و کیفیت انتظار با ارزشمندی منتظر رابطه‌ی مستقیم دارد. انتظار برای فرد یا واقعه‌ی ارزشمند بیشتر است؛

۲. این انتظار موجب قدردانی بیشتر هنگام وصال می‌شود؛

۳. ایام انتظار و حیرانی ناشی از آن موجب تفکر می شود و افراد به فکر پیدا کردن راه نجات از زندان غیبت و جبران کاستی‌ها می‌افتند؛
۴. انسان‌ها در ایام انتظار، حاضر به هزینه کردن برای رسیدن به منتظر می‌شوند؛
۵. تمام گزینه‌های موجود امتحان می‌شوند و پوچی آنها ثابت می‌شود؛ یعنی ایدئولوژی و مدل حکومتی‌ای در جهان وجود ندارد مگر اینکه تجربه می‌شود؛
۶. پاداش انتظار طولانی دوره‌ی غیبت به خاطر صبر عظیم منتظران، بزرگتر و ویژه‌تر است؛
۷. انتظار موجب پیوند قلبی بین منتظران و امام و شبیه شدن و نزدیکی آنها به ایشان می‌گردد، انتظار موجب همبستگی منتظران به یکدیگر می‌شود و شیعیان مانند دانه‌های تسبیح، حول محور محبت امام جمع می‌شوند؛
۸. غایتمندی و هدفمندی ادیان به نتیجه می‌رسد. اعتقاد به ظهور منجی در بین ادیان از اعتقاد آنها به قیامت و معاد پُر رنگتر است و غایتمندی ادیان باعث تقویت اخلاق و اجرای عدالت و مبارزه با ظلم می‌شود.

✓ سیاسی_اجتماعی

منظور از آثار سیاسی_اجتماعی ظهور، فرایندها و اتفاقاتی است که به سبب اعتقاد به مهدویت به وجود می‌آید و در سه بخش دسته‌بندی می‌شود:

❖ قیام‌ها و انقلاب‌های دینی

منجی‌گرایی موجب ظلم‌ستیزی و تسلیم نشدن در برابر ستمگران می‌شود؛ یعنی مهدویت در طول تاریخ مانند موتور محرکی برای شکل‌گیری برخی از رخداد‌های سیاسی بوده و باعث تقویت ایمان ما به غیب و حضور امامی شده که پشتیبان و مراقب شیعیان خود است و همین ایمان موجب شده شیعه همواره برای تحقق ظهور و اقامه‌ی حق حاضر به هزینه کردن و جان‌فشانی باشد؛ علاوه بر این منجی‌گرایی در طول تاریخ و در میان همه‌ی ادیان و فرقی موجب ایجاد جنبش‌های فراوانی شده است از جمله جنبش هزاره‌گرایی مسیحیان در کشورهایمانند بلژیک و فرانسه. شیعیان عصر غیبت نیز بلافاصله بعد از ماجرای سقیفه با اعتقاد به مهدویت و آینده‌ی روشن مانند رزمنده‌ای هستند که مبارزات خود را برای رسیدن به جامعه‌ی آرمانی

ظهور آغاز کرده و تا امروز ادامه داده‌اند در واقع شیعیان و منتظران امام‌زمان در طول تاریخ مانند سربازان عملیات بزرگی هستند که از سقیفه آغاز شده و تا ظهور ادامه دارد.

❖ مدعیان دروغین مهدویت

وجود مدعیان دروغین در طول تاریخ دلیلی بر اثبات وجود مهدی موعود است. عموماً وجود بدل از یک چیز نشانگر ارزشمندی نمونه‌ی واقعی و اصلی آن است. در مورد مدعیان دروغین باید به دو نکته توجه کرد:

- مدعیان دروغین غالباً در زمان‌هایی ادعای مهدویت کرده یا توسط استعمار به مردم غالب شده‌اند که جو جامعه ناآرام و متشنج بوده است؛
- فرقه‌ها و مدعیان دروغین غالباً در میان افرادی که سواد و اطلاعات دینی پایینی دارند، مورد توجه قرار می‌گیرند.

❖ قیام‌ها و انقلاب‌های سیاسی

می‌توان گفت انقلاب اسلامی ایران مهمترین اتفاق و انقلابی در طول تاریخ است که بر مبنای مهدویت شکل گرفته است در واقع اندیشه‌ی مهدویت اصلی‌ترین علت به وجود آورنده‌ی انقلاب اسلامی مردم ایران بوده است. در شکل‌گیری انقلاب ایران به رهبری یک عالم دینی چند نکته دخیل بوده است:

۱. توصیه و توقیع امام‌زمان در مورد رجوع به عالمان در عصر غیبت: «وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَأَقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ»؛ «اما در وقایعی که رخ خواهد داد پس در مورد آنها به راویان احادیث ما رجوع کنید که آنان حجت من بر شما و من حجت خداوند بر آنان هستم.» (بحارالأنوار، ج ۵۳، ص ۱۸۰، ح ۱۰)

نکته: باید توجه داشت که منظور از راوی حدیث کسی است که احادیث و سیره‌ی اهل بیت را می‌شناسد و حق را از باطل تشخیص می‌دهد.

۲. توجه و پیروی از تفکر دوگانه‌ی «گذشته‌ی حسینی و آینده‌ی مهدوی» که یکی از رموز پیروزی و نجات شیعه در طول تاریخ بوده است. گذشته‌ی حسینی به هویت ماست و آینده‌ی مهدوی به مبارزات ما هدف می‌دهد.

این دوگانه‌ی هویت و هدف همواره برای شیعه بسیار راه‌گشا بوده و علت تداوم و استمرار انقلاب ایران است؛ حتی نظریه‌ی «ولایت فقیه» نیز بر مبنای نظریه‌ی ولایت معصوم و به خصوص امام‌زمان شکل گرفته است و بر همین مبنا بود که مردم از واژه‌ی امام که به معنی پیشوا و رهبر است و با مفهوم مأموم (پیرو) وابستگی تنگاتنگ دارد برای امام‌خمینی استفاده کردند؛ اما دشمنان تشیع موفق شدند با عملیات‌روانی از استفاده‌ی واژه‌ی امام برای رهبر بعدی ایران جلوگیری کنند؛ این در حالی است که اهل سنت حتی به راویان حدیث خود امام می‌گویند. امام‌خمینی بر این موضوع تأکید داشتند که انقلاب اسلامی ایران انقلابی برای زمینه‌سازی ظهور امام‌زمان است؛ ایشان فرمودند: «ما همه انتظار فرج را داریم و باید در این انتظار خدمت کنیم. انتظار فرج انتظار قدرت اسلام است و ما باید تلاش کنیم تا قدرت اسلام در جهان تحقق پیدا کند و مقدمات ظهور حضرت ولی عصر ان شاء الله تهیه بشود.» (صحیفه نور، ج ۷، ص ۲۵۵)

از آنجایی که یکی از عوامل غیبت ترس از کشته شدن امام‌زمان است، شیعیان وظیفه دارند با تشکیل حکومت و به قدرت رسیدن از جان امام خود محافظت کنند و دفاع از امام و زمینه‌سازی ظهور بدون تشکیل حکومت ممکن نیست.

سخنرانی استاد رائفی‌پور

موضوع: آثار دینی_اجتماعی اعتقاد به مهدویت

خلاصه و چکیده سخنرانی استاد رائفی‌پور، آذر ۹۳ کرج

تهیه شده در واحد مهدویت مؤسسه مضاف، مهدیاران [@Mahdian](https://www.Mahdian.com)